

Kandidatka: Špela Antloga, mag. slov.

Predstavitev teme doktorske disertacije: **Prepoznavna metafore in njena besedilnost**

Mentorica: red. prof. dr. Andreja Žele

Somentorica: izr. prof. dr. Nataša Jakop

V predstavitvi teme doktorske disertacije bom nasloвила nekatere ključne dileme, ki so se pojavile ob snovanju koncepta disertacije, in povzela zastavljene vsebinske sklope. Nasloвила bom problematiko, povezano s terminološko opredelitvijo pojmov, predstavila pregled relevantne literature v slovenskem in drugih jezikoslovljih, opredelila raziskovalna vprašanja in metodologijo dela ter predstavila gradivo za analizo.

Ena od ključnih ugotovitev sodobnega pogleda na metaforo je, da metafor ne uporabljamo zgolj za jezikovno (ali neverbalno) sporazumevanje, temveč da v metaforah tudi mislimo (Lakoff in Johnson 1980; Langacker 1990; Gibbs 1999; Kövecses 2002; Steen in drugi 2010). Tovrstno razumevanje metafore zrcali sodobna prizadevanja v širšem okviru znanstvenega raziskovanja, kar potrjujeta dve smeri razvoja: 1) v preteklih dveh desetletjih je predvsem v tujih raziskavah opazen porast raziskav o metafori na zelo različnih področjih (jezikoslovje, psihologija, nevrologija, sociologija, antropologija itd.), ki poskušajo osvetliti vlogo metafore pri strukturiranju konceptualnega sistema z različnih zornih kotov; 2) preučevanje metafor z vidika konceptualne teorije je v koraku z razvojem znanosti v 21. stoletju, ki v ospredje postavlja človekov mentalni svet in na vseh področjih poudarja kognitivni vidik človekovega delovanja.

1. Definiranje metafore

Konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja se je zgodil t. i. kognitivni preobrat, ki je metaforo z jezikovne ravni prenesel na konceptualno, miselno raven. Metaforo lahko torej razumemo kot konceptualni mehanizem, s pomočjo katerega se védenje o konkretnih pojavih in izkušnjah preslikava na številne abstraktne domene. Npr. čas običajno konceptualiziramo kot prostor (čas se premika naprej (in se nanj ozremo nazaj), v nekaterih kulturah navzgor in navzdol), čustva kot naravne sile (npr. jezo kot nevihto, žalost kot valovanje), organizacije kot organizme (organizacija se razvija, lahko je zdrava in stabilna) ipd. Ta preslikava temelji na analogiji, podobnosti in primerjavi med elementi posameznih konceptualnih domen. Rezultat tovrstnega konceptualnega delovanja so številne nove abstraktne kategorije; v tem kontekstu ima metafora vlogo enega od osnovnih mehanizmov abstraktne kategorizacije.

V predstavitvi bom nasloвила vprašanje definiranja metafore na pomensko-izrazni ravni (razmejitev terminološke metafore od konvencionalne jezikovne metafore in avtorske (sprotne) metafore) v razmerju do pojmovne ravni (konceptualna metafora, konceptualna preslikava, konceptualne domene).

2. Prepoznavna metafore

Eno od osrednjih vprašanj disertacije se nanaša na problematiko prepoznavne konvencionalnih jezikovnih metafor v slovarju in v besedilu, in sicer: 1) kaj je del jezikovne realizacije konceptualne metafore, 2) kako jo prepoznamo in 3) kaj v večbesednem izrazu bomo definirali kot metaforično. Slovar slovenskega knjižnega jezika bo služil kot izhodišče za določitev osnovnega (in v kontekstu potencialno metaforičnega) pomena danega leksema

v besedilu, ob tem pa bo sistematično analizirana tudi umeščenost metaforičnega izraza v slovarju z vidika oblikovanja pomena znotraj slovarskega sestavka.

3. Metafora v besedilu

Za celovitejše razumevanje vloge in pomena metafor je ključno, da jih analiziramo v besedilu, z ozirom na kontekst, in ne izolirano. Gradivo za sistematično analizo konvencionaliziranih jezikovnih metafor bom črpala iz ročno označenega korpusa KOMET 1.0 (Antloga 2020), ki ga sestavljajo publicistična, leposlovna in spletna besedila v obsegu 200.622 besed. V korpusu so označeni leksemi, katerih pomen se v danem kontekstu razlikuje od osnovnega pomena tega leksema.

V disertaciji bom ugotavljala, ali obstaja povezava med rabo metaforičnih izrazov iz določene konceptualne domene in besedilnim tipom ter ali obstaja povezava med konvencionaliziranostjo metaforičnih izrazov oz. avtorskimi metaforami in besedilnim tipom.

4. Predvidljivost sestavin v zgradbi metaforičnega izraza

Po izluščenju označenih izrazov iz korpusa in pridobljenih rezultatih analize metaforičnih izrazov v posameznih besedilnih tipih bo izbran nabor izrazov za podrobnejšo analizo zgradbe in podležečih semantičnih vzorcev. Zanimalo me bo, kako so določena mesta v zgradbi metaforičnega izraza (natančneje, kateri leksemi) povezana z izvorno in ciljno domeno metaforične preslikave.

Glavni cilji disertacije so odgovoriti na vprašanja:

- Kako definirati metaforo v slovenščini na pomensko-izrazni ravni v odnosu do pojmovne ravni?
- Kako prepoznati metaforo v besedilu in v Slovarju slovenskega knjižnega jezika?
- Kako je metaforični izraz umeščen v Slovar slovenskega knjižnega jezika z vidika oblikovanja pomena znotraj slovarskega sestavka?
- Ali obstaja povezava med rabo določenih metaforičnih izrazov in besedilnim tipom?
- Kako so mesta v zgradbi konvencionaliziranega jezikovnega metaforičnega izraza povezana s strukturo konceptualne metafore?

Literatura:

- Antloga, Š. (2020). Korpus metafor KOMET 1.0. Slovenian language resource repository CLARIN.SI, <http://hdl.handle.net/11356/1293>
- Gibbs, R. W. (1999). Researching Metaphor. V L. Cameron in G. Low (ur.), *Re-searching and applying metaphor* (str. 29–47). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kövecses, Z. (2002). *Metaphor: A practical Introduction*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.
- Langacker, R. (1990). *Concept, Image, and Symbol: The Cognitive Basis of Grammar*. Berlin, New York: De Gruyter Mouton.
- Steen, G. J., Dorst, A. G., Herrmann, B. J., Kall, A. A., Krennmayr, T., & Pasma, T. (2010). A method for linguistic metaphor identification. From MIP to MI-PVU. Amsterdam: John Benjamins.